

***Zarządzanie Ryzykiem Handlowym, Finansowym,
Produkcyjnym dla Praktyków,***

ODDK, Gdansk, 2002

Autor: Dr Tadeusz T. Kaczmarek

Spis Treści

Wstęp	11
Rozdział I. Pojęcie oraz rodzaje ryzyka handlowego, finansowego i produkcyjnego	13
1. Pojęcie ryzyka	15
1.1. Ocena ryzyka w kategoriach etyki	19
2. Rodzaje ryzyka	20
2.1. Ryzyko gospodarcze i prawo do ryzyka	21
2.2. Ryzyko siły wyższej.....	23
2.2.1. Ryzyko transakcyjne związane z realizacją kontraktu eksportowego i importowego.....	26
2.3. Ryzyko transportowe.....	28
2.4. Ryzyko związane z wyborem zagranicznego ogniwa sprzedaży.....	30
2.5. Ryzyko związane z ceną.....	32
2.5.1. Ryzyko ustalenia zbyt niskiej lub zbyt wysokiej ceny	32
2.5.2. Ryzyko cenowe związane z terminem wykonania zobowiązania	33
2.5.3. Ryzyko ceny kredytowej.....	33
2.6. Ryzyko występujące w transakcjach kooperacyjnych, licencyjnych i kompensacyjnych.....	34
2.7. Ryzyko w systemie płatności	35
2.8. Ryzyko finansowe.....	36
2.8.1. Ryzyko walutowe.....	37
2.8.2. Ryzyko kredytowe.....	40
2.9. Ryzyko polityczne obejmujące ryzyko kraju i ryzyko transferu	42
2.10. Ryzyko organizacyjne.....	43
2.11. Ryzyko inwestycji finansowej.....	45
2.12. Ryzyko ubezpieczeniowe.....	48
2.13. Ryzyko prawne.....	51
2.14. Ryzyko produkcyjne	52
Rozdział II. Zarządzanie ryzykiem (Risk Management) - generalne zasady	55
1. Generalne zasady i sposoby zarządzania ryzykiem handlowym, produkcyjnym i finansowym	57
1.1. Kwestia mierzalności ryzyka.....	57
1.2. Określenie procesu zarządzania ryzykiem	59
1.2.1. Identyfikacja i analiza ryzyka	62
1.2.2. Ocena ryzyka i sformułowanie alternatyw	63
1.3. Ograniczanie i eliminowanie przyczyn ryzyka.....	64
1.3.1. Zwiększenie zasobu informacji	64
1.3.2. Skutki asymetrii informacji.....	65
2. Przeciwdziałanie ryzyku	66
2.1. Klasyfikacja sposobów przeciwdziałania ryzyku	66
2.2. Własne pokrycie ryzyka	67
2.2.1. Wkalkulowanie ryzyka w cenę.....	67
2.2.2. Zapobieganie ryzyku poprzez stworzenie rezerwy.....	68
2.3. Przeniesienie ryzyka.....	70
2.3.1. Przeniesienie ryzyka przez umowę.....	70
2.3.2. Przeniesienie ryzyka na ubezpieczyciela	71
2.4. Kompensacja ryzyka.....	71
3. Problemy związane z zarządzaniem ryzykiem w małych i średnich firmach	72
4. Przegląd podstawowych metod zarządzania ryzykiem	74
4.1. Co to jest inżynieria finansowa.....	74
4.2. Unikanie	75
4.3. Zapobieganie.....	75
4.4. Ponoszenie kosztów ryzyka.....	76
4.5. Przenoszenie ryzyka	77
4.5.1. Hedging	77
4.5.2. Forma prawno-organizacyjna firmy	77
4.5.3. Porozumienia kontraktowe.....	78
4.6. Ubezpieczenie ryzyka.....	78
4.6.1. Ubezpieczenie typu <i>all r/s/cw</i> biznesie	81
4.6.2. Ubezpieczenia finansowe.....	81
4.7. Reasekuracja	82
4.7.1. Fundusze gwarancji wzajemnych.....	83
4.8. Ubezpieczenie należności za eksportowane towary i usługi	86
4.8.1. Ubezpieczenie należności eksportowych w Niemczech.....	89
4.8.2. Produkty ubezpieczeniowe oferowane przez Hermesa w Polsce.....	91
4.8.3. Ubezpieczenie należności eksportowych w Polsce	95
4.9. Ubezpieczenie towarów	98
4.10. Warunki płatności a ryzyko i metody jego ograniczenia.....	101

Rozdział III. Zintegrowane zarządzanie ryzykiem w procesach zarządzania przedsiębiorstwa.....	107
1. Sprzeżenie zwrotne pomiędzy zarządzaniem ryzykiem i kierowaniem przedsiębiorstwem.....	109
2. Identyfikacja rodzajów ryzyka w tworzonym systemie celów.....	112
3. Analiza ryzyka w identyfikowaniu określonych problemów	114
4. Uwzględnianie ryzyka przy poszukiwaniu alternatywnych rozwiązań	116
5. Ryzyko i wybór instrumentów zarządzania ryzykiem	118
6. Kontrola jako funkcja zarządzania ryzykiem.....	119
7. Podsumowanie.....	121
Rozdział IV. Zarządzanie ryzykiem w przedsiębiorstwie produkcyjnym	123
1. Specyficzne rodzaje ryzyka w przedsiębiorstwie produkcyjnym	125
2. Ryzyko produkcyjne	126
3. Ryzyko logistyczne	127
4. Ryzyko w badaniach i rozwoju (Research & Development).....	128
5. Proces zarządzania ryzykiem w przedsiębiorstwie	128
5.1. Cele i strategię	128
5.2. Identyfikacja i analiza ryzyka.....	129
5.3. Ocena ryzyka.....	129
5.4. Sterowanie ryzykiem.....	130
5.4.1. Ogólny przegląd	130
5.4.2. Zarządzanie kosztami jako nowy instrument aktywnej polityki wobec ryzyka	131
5.4.3. Controlling i raportowanie w zarządzaniu ryzykiem.....	134
Rozdział V. Kryteria oceny stanu gospodarki stosowane przez agencje ratingowe	137
Wprowadzenie.....	139
1. Pojęcie ratingu i ratingu dla państwa.....	140
2. Globalne agencje ratingowe.....	142
2.1. Podstawowe zadania agencji ratingowych.....	144
3. Wybrane obszary, kryteria, wskaźniki i dane liczbowe wykorzystywane przy ocenie stanu gospodarki państwa.....	145
3.1. Wybrane obszary badania i dane liczbowe.....	145
3.2. Podstawowe wskaźniki	146
3.3. Kryteria oceny ratingowej	147
4. Rodzaje ryzyka rozpatrywane przy ocenach i ratingach dla państw	148
5. Metodyka ustalania i nadawania ratingów	149
6. Zasady funkcjonowania komitetów ratingowych.....	152
7. Rating suwerenny dla Rzeczypospolitej Polskiej.....	154
7.1. Dynamika polityczna.....	156
7.2. Fundamentalne wskaźniki ekonomiczne.....	156
7.3. Finanse publiczne	157
7.4. System emerytalny - źródło deficytu budżetowego	157
7.5. Polityka monetarna	158
7.6. System bankowy.....	158
7.7. Rachunki zewnętrzne i przepływy kapitałowe.....	158
Podsumowanie.....	159
Rozdział VI. Ryzyko, zagrożenia oraz przestępczość komputerowa.....	161
1. Wprowadzenie	163
2. Rodzaje ryzyka i przestępstw komputerowych.....	164
3. Analiza zagrożeń komputerowych.....	166
3.1. Podstawowe zagrożenia	167
3.1.1. Utrata poufności danych.....	167
3.1.2. Utrata integralności	167
3.1.3. Utrata dyspozycyjności systemu	168
3.1.4. Utrata autentyczności.....	168
3.1.5. Utrata charakteru wiążącego.....	168
3.2. Naturalne zagrożenia komputerowe.....	169
3.3. Biernie ataki przestępców komputerowych.....	169
3.3.1. Podsluchiwanie i przechwytywanie danych.....	169
3.3.2. Przechwytywanie danych identyfikujących uczestników	169
3.3.3. Analiza strumienia przepływu informacji	170
3.4. Aktywne ataki przestępców komputerowych.....	170
3.4.1. Powtarzanie lub opóźnianie informacji	170
3.4.2. Wprowadzanie lub usuwanie pewnych danych.....	170
3.4.3. Modyfikowanie danych.....	170
3.4.4. Zakłócenie systemu komunikacji (Denial of Service)	171
3.4.5. Pozorowanie fałszywej tożsamości (Masquerade)	171
3.4.6. Negowanie nawiązanej komunikacji	171

3.4.7. Porwanie (Hijacking).....	171
3.4.8. Zakłócenie systemu	171
3.5. Przypadkowe błędy.....	173
3.5.1. Błędne rozsyłanie informacji (routing)	173
3.5.2. Błąd przesyłu.....	173
3.5.3. Błąd programu	173
3.5.4. Błędy obsługi.....	173
3.6. Przestępczość komputerowa	174
3.6.1. Joyriders	175
3.6.2. Wandale	175
3.6.3. Tzw. zaliczaczki.....	175
3.6.4. Szpiegów przemysłowi.....	175
3.6.5. Szantażysty.....	176
3.6.6. Niezamierzone ataki	176
3.7. Podsumowanie.....	176
4. Analiza słabych miejsc w przedsiębiorstwie.....	177
4.1. Czynniki ludzkie	178
4.2. Słabości organizacyjne przedsiębiorstwa.....	179
4.2.1. Organizacyjnie słabe miejsca	179
4.2.2. Fizycznie słabe miejsca	179
4.3. Technicznie słabe miejsca	179
5. Zarządzanie ryzykiem komputerowym oraz środki zapobiegawcze.....	181
5.1. Zarządzanie ryzykiem personelu	181
5.2. Przedsięwzięcia organizacyjne	181
5.3. Środki techniczne	182
5.4. Wielokrotne zabezpieczenie systemu	182
5.5. Programy antywirusowe.....	183
5.6. Protokołowanie.....	183
5.7. Podsumowanie.....	183
6. Prawo informatyczne i odpowiedzialność karna.....	184
Rozdział VII. Rola informacji w gospodarce - społeczeństwo informacyjne.....	187
1. Istota współczesnej rewolucji informacyjnej.....	189
2. Informacja jako narzędzie diagnostyczne w gospodarce.....	192
3. Wiedza i informacja - paradygmat Trzeciej Cywilizacji.....	195
4. Cel gospodarczy inicjatywy „eEurope- An Information Society for ALL”.....	198
5. Internet - znaczenie dla obywateli i dla państwa.....	200
Rozdział VIII. Źródła informacji o sytuacji finansowej i wiarygodności	
handlowej kontrahentów krajowych i zagranicznych.....	203
1. Jakie są rodzaje informacji i jakie jest ich znaczenie?.....	205
2. Podstawowe źródła informacji ekonomicznych i finansowych	208
2.1. Krajowy Rejestr Sądowy.....	208
2.2. Specjalistyczna prasa fachowa.....	210
2.3. Sprawozdania publikowane przez firmy	212
3. Wywiadownie handlowe.....	212
3.1. Źródła informacji.....	214
3.2. Internet jako źródło informacji.....	218
3.3. Techniki przygotowania informacji gospodarczej i handlowej.....	218
3.4. Sposób i czas przekazywania informacji	220
3.5. Ochrona danych.....	220
3.6. Adresy większych wywiadowni handlowych.....	221
4. Inne źródła informacji.....	222
4.1. Banki jako źródło informacji	224
4.2. Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP)	232
4.3. Instytut Koniunktur i Cen Handlu Zagranicznego	233
4.4. Wyspecjalizowane agencje informacyjne	238
4.5. Polskie placówki ekonomiczno-handlowe za granicą.....	239
5. Źródła informacji w wybranych krajach Unii Europejskiej.....	240
5.1. Francja	240
5.2. Republika Federalna Niemiec	243
5.3. Wielka Brytania	245
5.3.1. Informacja o spółkach	245
5.3.2. Analiza branży i sektora	248
5.3.3. Ocena makrootoczenia.....	249
6. Źródła informacji o finansach spółek	251
6.1. Sprawozdanie finansowe - nowe uregulowania	251
6.1.1. Unia Europejska a Międzynarodowe Standardy Rachunkowości.....	254
6.2. Możliwość nadzyc przy sporządzaniu sprawozdań finansowych.....	256
6.3. Biznesplan jako informacja o kontrahencie i jego projektach	258

Rozdział IX. Zarządzanie ryzykiem finansowym firmy.....	263
1. Badanie sytuacji finansowej spółki przy zastosowaniu analizy wskaźnikowej ...	265
1.1. Wskaźniki płynności finansowej.....	267
1.2. Wskaźniki rentowności.....	268
1.2.1. Wskaźniki rentowności sprzedaży.....	269
1.2.2. Wskaźnik rentowności kapitału	269
1.2.3. Wskaźniki rentowności majątku.....	270
1.3. Wskaźnik zadłużenia i obsługi długu	271
1.4. Wskaźniki efektywności wykorzystania aktywów	272
1.5. Wskaźniki reakcji rynkowej.....	273
2. Modelowanie finansowe i zestawy wskaźników finansowych.....	274
2.1. Modelowanie finansowe.....	274
2.2. Zestawy wskaźników finansowych.....	275
2.2.1. Model siedmiu obszarów analizy.....	276
2.2.2. Model sześciu wskaźników	278
2.2.3. Model pięciu grup wskaźników	279
3. Kryteria analizy.....	281
4. Jak posługiwać się wskaźnikami w analizie finansowej?.....	282
5. Porównanie wskaźników kilku firm.....	288
5.1. Badanie sytuacji finansowej spółek o zróżnicowanym profilu działalności.....	289
5.2. Stosowanie wskaźników w porównaniach międzynarodowych.....	289
6. Analiza dyskryminacyjna Altmana.....	289
7. Inne uproszczone metody oceny kondycji finansowej spółek.....	293
8. Symptomy chorej spółki sygnalizujące możliwość jej upadku.....	294
Rozdział X. Ryzyko a międzynarodowa przestępczość gospodarcza.....	299
1. Obszary ryzyka w procesie globalizacji gospodarki światowej.....	301
2. Korporacje transnarodowe źródłem zagrożeń i zdywersyfikowanego ryzyka . . .	304
2.1. Transnarodowe powiązania KTN i banków	305
2.2. Fuzje, przejęcia. Konglomeraty bankowe i pozabankowe.....	306
2.3. Przyczyny fuzji i przejęć	309
3. Ryzyko płynące z kryzysów finansowych.....	311
3.1. Przyczyny współczesnego kryzysu finansowego	311
3.2. Następstwa kryzysu azjatyckiego i rosyjskiego	313
3.3. Rosnąca liczba bankructw	320
4. Eksplozja przestępczości w gospodarce światowej.....	324
4.1. Mafijne struktury zagrożeniem dla ład w Europie	324
4.2. Włoska mafia w Niemczech.....	326
4.3. Mafia rosyjska	328
4.4. Białoruskie struktury przestępczości gospodarczej.....	331
5. Ryzyko w obszarze funduszy hedgingowych.....	333
6. Oszustwa gospodarcze.....	336
6.1. Oszustwa w handlu międzynarodowym.....	336
6.2. Kradzież ładunków i całych statków	339
6.3. Oszustwa czarterowe - ryzyko utraty ładunku	340
7. Oszustwa finansowe i bankowe.....	341
7.1. Oszustwa bankowe w Internecie.....	341
7.2. Oszustwa finansowe - przy użyciu telefonu	342
7.3. Oszustwa w sektorze bankowym	346
7.4. Oszustwa finansowe tzw. szkoły nigeryjskiej	348
8. Oszustwa ubezpieczeniowe.....	357
9. Przeciwdziałanie praniu brudnych pieniędzy.....	359
9.1. Regulacje międzynarodowe.....	359
9.2. Pranie brudnych pieniędzy w świetle polskiego Kodeksu karnego	364
9.3. Zagrożenie obrotu finansowego w Polsce.....	366
9.3.1. Metody prania pieniędzy.....	367
9.3.2. Przeciwdziałanie praniu pieniędzy - sankcje.....	368
Bibliografia.....	371

WSTEP

Nowe wydanie książki na temat **zarządzania ryzykiem handlowym, finansowym i produkcyjnym**, która oddaje do rąk Czytelników, zostało w sposób gruntowny zmienione: rozszerzone, uzupełnione i uaktualnione.

Poradnik adresuje do menedżerów przedsiębiorstw działających w warunkach gospodarki rynkowej, w której szczególna rolę odgrywa czynnik konkurencji. Konkurencja jest bowiem niezwykle ważna, ekonomiczna kategoria: pobudza przedsiębiorce do innowacyjności w zakresie asortymentu i jakości towarów oraz doskonalenia sposobów obniżania kosztów produkcji i sprzedaży. Konkurencja oznacza rywalizację podmiotów gospodarczych o klientów, rynki zbytu, rynki materiałów i surowców, pracy i innowacji.

W książce zostały pokazane zagrożenia oraz nowoczesne metody zarządzania ryzykiem na globalnych rynkach międzynarodowych.

Na uwagę zasługują szczególnie dwa nowe rozdziały dotyczące roli Internetu w gospodarce oraz zarządzania związanym z tym **zdywersyfikowanym ryzykiem**. Nowy XXI wiek i budowanie nowej ekonomii (*New Economy*) opartej na kompleksowej wiedzy narzucają potrzebę i konieczność korzystania z zupełnie nowych narzędzi, w tym z Internetu.

Nowy jest też rozdział o zarządzaniu ryzykiem w przedsiębiorstwie produkcyjnym oraz rozdział o kryteriach oceny stanu gospodarki stosowanych przez agencje ratingowe. Gruntownie został zmieniony rozdział o źródłach informacji oraz o roli informacji w gospodarce rynkowej.

Mówiąc o procesach globalizacji gospodarki światowej, nie należy zapominać o międzynarodowej przestępczości gospodarczej, która nadaje jeszcze inny wymiar kategorii ryzyka — stąd dodatkowy rozdział poświęcony temu zagadnieniu.

W książce Czytelnik znajdzie ponadto wykaz aktualnej literatury polskiej i światowej z dziedziny zarządzania ryzykiem handlowym, produkcyjnym i finansowym. Będzie to dużym ułatwieniem przy studiowaniu tej obecnie ważnej kategorii ekonomicznej.

W pracy zamiennie używane są jako synonimy nazwy: przedsiębiorstwo, spółka, firma. Warto przy tej okazji zauważyć, że w gospodarce rynkowej nic się nie dzieje bez przedsiębiorcy, przedsiębiorstwa i przedsiębiorczości. Są to kategorie nierozdzielnie związane z gospodarką rynkową.

Tadeusz T. Kaczmarek

Warszawa, czerwiec 2002 roku